

Motion till riksdagen 2018/19:2791

av **Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M)**

En bättre start i livet – insatser för socialt utsatta barn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att utöka rätten till förskola för barn vars föräldrar får försörjningsstöd eller är arbetslösa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att införa obligatorisk lovskola och läxhjälp för elever som riskerar att halka efter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att socialtjänsten, i samarbete med skolan, ska följa och stödja placerade barns skolresultat och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förslag om att tydliggöra och uppvärdera familjehemmens och jourhemmens roll och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för fler nationella adoptioner och vårdnadsöverflyttningar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en ny och framtidsinriktad socialtjänstlag och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra förstärkt vårdgaranti för barn och unga med psykisk ohälsa och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera resurser till suicidforskning och suicidprevention och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en översyn av skollagen i syfte att se över elevers tillgång till skolsköterska och skolkurator och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret för unga som begått våldsbrott och andra grova brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för fler omhändertaganden av unga lagöverträdare enligt lagen om vård av unga och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta särskilda ungdomsdomstolar för snabbare och säkrare hantering av åtal mot unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att polis och socialtjänst har möjlighet att dela nödvändig information om unga lagöverträdare för att förhindra ungdomsbrottslighet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Människans förmåga och möjlighet att göra något av sin egen kraft och sitt eget liv är det kanske viktigaste måttet på ett samhälles rättfärdighet. Tas det ifrån oss slocknar hoppet. När vi moderater talar om hoppfullhet är det först och främst detta. Att vi som individer och tillsammans med andra kan ta oss någonstans i livet. Inte alltid utan hjälp eller stöd, men heller aldrig utan egen ansträngning och drivkraft.

Ingenstans är detta viktigare än för våra barn. Barns hopp om framtiden – om sitt eget livs möjligheter – måste alltid hållas levande. Vi kan och ska ställa tydliga krav på vuxna människor i Sverige. Inte minst därför att vi ska kunna hjälpa dem som ännu inte har verktygen att ta vara på sitt eget liv.

Arbetet med att komma till rätta med vuxnas utanförskap har många delar: tydliga vägar från bidrag till arbete, stöd för utbildning och omställning, ett skattesystem som belönar ansträngning, sociala insatser mot missbruk, psykisk ohälsa och så vidare. Det ska alltid finnas en väg in i samhällsgemenskapen.

Social utsatthet och utanförskap är ett gissel för den som drabbas, men också för samhället i stort. Resurser som borde användas till annat går till bidrag, brottsbekämpning och sociala insatser. Men. Vuxnas utsatthet riskerar också att bli barns utsatthet. Att växa upp med föräldrar som inte går till jobbet får aldrig vara början på ett liv där man själv heller aldrig får göra det. Ett utanförskap som går i arv skapar ett samhälle som blir fattigt och orättfärdigt.

Inget barn ska behöva känna att livets möjligheter är uttömda redan innan det börjat på allvar. Men. Barns utsatthet är en bredare fråga än familjesituation och sociala arv. Barn från alla bakgrunder och förhållanden kan hamna snett någon gång i livet. Då måste det finnas en politik som fångar upp och stöttar.

I den här motionen presenterar Moderaterna ett antal reformer som i praktisk handling riktar in sig på de barn som befinner sig i utanförskap eller i riskzonen att hamna där. Det är ett brett program som kombinerar åtgärder inom skola och förskola, sociala insatser och förbättringar av socialtjänsten, reformer av politiken för unga som hamnat i kriminalitet och stärkta resurser till barn- och ungdomspsykiatri.

Vi moderater ställer tydliga krav på alla som lever i Sverige. Det är var och ens ansvar att ta vara på de möjligheter som livet och vårt samhälle bjuder. Vi ställer krav för att vi vet att det finns en vilja och en förmåga att delta och bidra hos nästan alla. Det påverkar vår syn på all politik. Det är grunden för arbetslinjen, för vår integrationspolitik och för hur vi ser på lag och ordning.

Men en lika viktig utgångspunkt är ansvaret för samhällets mest utsatta och svaga. Vi lovar inte allt åt alla. Men vi lovar just det. Att se till att den som inte har den egna kraften får det stöd som behövs. Det gäller vuxna, men det gäller framförallt barn. Idag är det inte alltid så. Internationella studier visar att svenska barn har det bra, men vi ser också sprickorna. Där allt fler riskerar att falla igenom.

Var femte elev lämnar nionde klass utan fullständiga betyg, samtidigt som vi vet att en gedigen grundutbildning är en viktig förutsättning för att undvika de allra flesta sociala problem senare i livet. Vi ser en ökad rekrytering av riktigt unga in i kriminella nätverk och gäng. Socialtjänsten i våra utanförskapsområden har att hantera barn som redan är kriminella och har därför mindre tid och resurser för barn med mer traditionella sociala problem. Den psykiska ohälsan bland unga är ett växande problem, samtidigt som vi ser hur köerna till BUP-mottagningarna blir allt längre.

Basen för en politik som ger barn möjlighet att ta tillvara just sina möjligheter är ett i övrigt fungerande samhälle. Tryggheten i bostadsområdet, föräldrar som jobbar och försörjer sig själva. Men också välfärdens grunduppdrag. En skola som levererar kunskaper och färdigheter, en förskola som erbjuder en trygg miljö och en utvecklande pedagogik, en fungerande mödra- och barnavård, allmänna vaccinationsprogram och så vidare.

Den här politiska inriktningen handlar om hur det grunduppdraget kan stärkas, men framförallt om vad som måste fungera om och när livet trots detta går snett.

Här får politiken inte svika. Varje barn ska kunna känna hopp om sitt eget livs möjligheter.

Barn i riskzonen

I dag blir nästan var femte niondeklassare inte behörig till gymnasiet.¹ Enligt Skolverket är skillnaden mellan olika elevgrupper dessutom stor och växande. För många blir inte skolan den språngbräda ut i vuxenvärlden som den borde vara. Det ökar risken för sociala problem i framtiden. Socialstyrelsen konstaterar bland annat att:

De grupper som har låga eller ofullständiga betyg från grundskolan har kraftigt förhöjda risker för framtida psykosociala problem, exempelvis allvarlig kriminalitet, bidragsberoende, missbruk eller självmordsbeteende. De grupper som inte går vidare till gymnasiet eller hoppar av en gymnasieutbildning tidigt har svårare än andra att etablera sig på arbetsmarknaden.²

I ett Sverige präglat av jämlikhet och social rörlighet får vi aldrig acceptera att barn och unga ärver sina föräldrars sociala utsatthet. Eller att en misslyckad skolpolitik leder till växande sociala problem. Utvecklingen måste brytas.

Insatser för barn som har halkat efter eller är i riskzonen har visat sig ge större effekt ju tidigare de genomförs. Förskolans uppgift att förbereda inför skolstarten är därmed särskilt viktig för barn som kommer från studieovana hem eller utsatta miljöer. Det kan handla om hem där föräldrarna får försörjningsstöd eller är arbetslösa. Förskolan kan även spela en stor roll för barnens möjligheter att tidigt lära sig svenska. Men många utsatta elever är på grund av att deras föräldrar inte arbetar utestängda från de fördelar en fungerande förskola kan ge dem.

¹ Stora skillnader i gymnasiebehörighet, Skolverket 2017.

² Socialstyrelsen.

Moderaterna vill därför sträva efter att utöka rätten till förskola till 30 timmar i veckan för barn med föräldrar som får långvarigt försörjningsstöd eller som är arbetslösa. Vi utvidgar därmed vårt tidigare förslag, som omfattade barn till långtidsarbetslösa föräldrar och föräldrar med försörjningsstöd.

Förskola och skola

Obligatorisk lovskola och läxhjälp för elever som riskerar att halka efter

Kunskap kräver egna ansträngningar, men varje elev ska också ges stöd för att nå kunskapsmålen. För elever i högstadiet kan extra undervisningstid, läxhjälp eller lovskola vara avgörande för att nå kunskapsmålen, men också komma ikapp när man riskerar att halka efter. Kommuner och fristående huvudmän bör från årskurs fyra till nio vara skyldiga att erbjuda läxhjälp till alla elever.

Moderaterna vill utöka satsningen på lovskola. Finns det en risk att en elev inte hänger med i kunskapsmålen ska kommunerna från årskurs 6 vara skyldiga att erbjuda lovskola. Tyvärr har regeringen valt att begränsa det erbjudandet till elever i årskurs 8 och 9. Lovskolan ska vara obligatorisk för alla elever i dessa årskurser som inte har tillräckliga betyg för att komma in på gymnasiet. Vi föreslår också att obligatorisk läxhjälp införs.

Handlingsplan för att stärka socialtjänstens arbete med att förbättra placerade barns skolresultat

Den viktigaste sociala insatsen för placerade barn handlar om att förbättra skolresultaten och barnets hälsa. Moderaterna vill att socialtjänsten i större utsträckning prioriterar barnens skolresultat i familjer med social utsatthet. Barn i familjer med regelbunden socialtjänstkontakt bör särskilt uppmärksammas för sina skolresultat, oavsett föräldrarnas problem.

Socialstyrelsen bör i ett första steg ta fram en handlingsplan för hur socialtjänsten ska stärka sitt arbete med att hjälpa utsatta familjer att se till att barnen klarar skolan. Handlingsplanen bör utgå från forskning på området och bygga på beprövade metoder. Det ska finnas tydliga och mätbara mål som kan utvärderas och ligga till grund för fortsatt metodarbete.

Karriärtjänster i utanförskapsområden

Duktiga och engagerade lärare är en förutsättning för en fungerande skola. Därför ska skickliga lärare också ha bra betalt, kunna göra karriär och utvecklas i yrket. Moderaterna vill fortsätta att bygga ut de karriärtjänster som alliansregeringen införde.

Statistik från OECD visar dessutom att Sveriges bästa lärare i lägre grad än i jämförbara länder finns på de skolor som har de största utmaningarna. Detta bekräftas också av Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), som har konstaterat att lärarna i större utsträckning är kvar på skolor där eleverna har goda

förkunskaper och att de lämnar skolor som tar in elever med allra lägst förkunskaper.³ Därför behöver satsningen på karriärtjänster i utanförskapsområden utökas. Fler av de skickligaste lärarna behöver söka sig till de skolor som har störst utmaningar.

Familjehem och socialtjänst

År 2016 fick 30 500 barn och unga vård enligt socialtjänstlagen eller insats enligt lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) någon gång under året.⁴ Den vanligaste placeringsformen är familjehem. Placeringar under en kortare period kan bland annat ske i så kallade jourhem. De barn och unga som är föremål för dessa insatser kommer från särskilt utsatta hemförhållanden eller har föräldrar med mycket svåra problem. Därför behövs en välfungerande socialtjänst och trygga familjehem.

Uppvärdera familjehemmens och jourhemmens roll

Det måste finnas tydliga regelverk – men också rimliga förutsättningar och villkor – för de familjer som väljer att öppna sina hem för barn och unga från svåra förhållanden. Här finns stor förbättringspotential.

Moderaterna vill att den kommande regeringen tillsätter en utredning för hur familje- och jourhemmens roll kan tydliggöras och uppvärderas. Detta innebär i praktiken att hemmen i vissa viktiga avseenden professionaliseras, särskilt vad gäller uppföljning och fortbildning. Samtidigt är kärnan i uppdraget densamma: barn som kommer till ett familje- eller jourhem ska få möjlighet att uppleva en trygg vardag. Utgångspunkten för utredningen ska vara hur olika förändringar kan stärka barnens intressen.

Ett viktigt steg vore att införa någon form av certifiering eller fortlöpande kvalitetskontroll. Idag finns en gedigen process på plats för att godkänna nya familje- och jourhem, men hemmen får inget konkret kvitto på att processen är genomförd. En certifiering eller motsvarande skulle dessutom kunna knytas till krav på deltagande i fortbildning och löpande utvärdering för att behålla sin certifiering. Samtidigt skapas möjligheter till konkreta sanktioner, såsom indragen certifiering, för de hem som inte är lämpliga.

Ytterligare en åtgärd för att främja barnperspektivet och samtidigt professionalisera familje- och jourhemmen vore att förbättra dokumentationen av varje placering. Idag får hemmen ett skriftligt uppdrag om att påbörja en placering, men en skriftlig uppföljning sker inte alltid. Att göra sådana uppföljningar obligatoriska – utan att de blir onödigt betungande – skulle tjäna flera syften.

Först och främst skulle det placerade barnet få bättre möjligheter att förstå sin egen historia. När hon eller han vid 18 års ålder får möjlighet att begära ut handlingar om sina placeringar, bör det finnas mer information än om var och när placeringen skett. Uppföljningarna skulle också skapa bättre förutsättningar för familje- och jourhemmen att utveckla samarbetet med socialtjänsten. Eventuellt skulle också uppföljningarna kunna utgöra grund för att identifiera problem eller framgångsfaktorer på systemnivå.

³ Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU.

⁴ Socialstyrelsen.

Överlag bör familje- och jourhemmen få bättre möjligheter till vidareutbildning och handledning. Till exempel bör handledning vara möjligt även efter att en placering har avslutats.

I en sista del bör utredningen också se över praktiska och juridiska frågor som rör familje- och jourhemmens status. Exempel på praktiska delar är försäkringsfrågor vad gäller exempelvis föräldraledighet och ersättningsmodeller.

Man bör även se över möjligheten att låta varje barn genomgå en obligatorisk läkarundersökning innan en placering påbörjas, framförallt för barnets egen säkerhet men också för familje- eller jourhemmets skull. Idag är dessutom möjligheterna att erbjuda psykiatrisk hjälp till jourhemsplacerade barn begränsade, trots att behovet har ökat med antalet barn som kommer från krigszoner eller har upplevt andra trauman. Det finns slutligen ett behov av att säkerställa att skollagen och socialtjänstlagen fungerar tillsammans och att skolpersonal är bättre informerade om placerade barns situation.

Vårdnadsöverflyttning och nationell adoption

I en internationell jämförelse är familjehemsplaceringar i Sverige långvariga. Samtidigt förekommer det att barn ständigt omplaceras till nya familjehem. Det är särskilt problematiskt. Vid långvariga familjehemsplaceringar kan barnen uppleva stor osäkerhet, eftersom en formell omprövning sker var sjätte månad. Då ska socialtjänsten utvärdera huruvida vården fortfarande behövs, vilket inte alltid ger den långsiktiga stabilitet och kontinuitet som är bäst för barnet.

Vid långvariga placeringar bör därför frågan om nationell adoption eller överflyttning av vårdnad oftare prövas som ett alternativ. Syftet ska alltid vara barnets bästa och dess behov av trygghet under uppväxten. Särskilt för små barn, som har mycket små chanser att återvända till sin biologiska familj, bör man alltid formellt väcka frågan om möjlighet och lämplighet för nationell adoption eller vårdnadsöverflyttning. Föreskrifterna gällande föräldrars ålder vid ansökan om adoption bör också ses över brett. Nationella adoptioner är dock ingen bred väg för många barn, utan en unik väg för några barn.

Ta fram en ny och framtidsinriktad socialtjänstlag

Socialtjänstlagen var avsedd att fungera som en övergripande ramlag. Men ett drygt hundratal förändringar, inklusive ett sjuttioal stort förändringar, har skapat ett slags lapptäcke av olika föreskrifter och genomförandeplaner. Socialtjänstlagen har därmed blivit mer svåröverskådlig och otydlig. I vissa fall finns uppenbara risker för motstridiga mål och medel. Detta främjar inte en enhetlig tillämpning av lagen.

Det behövs en ny, modern och framtidsinriktad socialtjänstlag som fungerar som den ramlag som en gång var avsikten. Lagen behöver även bli mer överblickbar, anpassas till dagens levnadsförhållanden och till samhällsutvecklingen i stort. Den behöver säkerställa att socialtjänsten har möjlighet att utföra sitt uppdrag på ett sätt som både är rättssäkert och håller hög kvalitet. Samtidigt kommer den nya socialtjänstlagen bli en viktig pusselbit i att genomföra den största reformen av bidragssystemen sedan 1980, vilket Moderaterna har föreslagit. Lagen ska vara förutsägbar och ändamålsenlig för den som är i behov av samhällets stöd.

Just nu pågår utredningen ”Framtidens socialtjänst”, som ska redovisas först den 1 juni 2020 och som bland annat har till uppgift att se över socialtjänstlagen. Utredningen tillsattes efter upprepade förslag och frågor från Moderaterna. Den är ett steg i rätt riktning. I nästa fas måste vi emellertid säkerställa att ny lag faktiskt kommer till stånd.

Socialtjänstens medarbetare

Kompetens- och personalförsörjningen inom socialtjänsten är en stor och växande utmaning. En av tre socialsekreterare är nya i yrket, och i fyra av tio kommuner har det under de senaste åren förts diskussioner om att anställa icke behörig personal. När sju av tio socialsekreterare funderar på att sluta och var fjärde söker nytt jobb är det en tydlig signal om att socialtjänstens medarbetare behöver stärkas. För att kunna rekrytera och behålla socialsekreterare behöver socialtjänsten vara en attraktiv arbetsgivare som erbjuder konkurrenskraftiga villkor.

Moderaterna ser att det krävs ett flertal åtgärder som tillsammans kan stärka socialtjänsten och dess medarbetare. På lång sikt handlar det om att i högre grad se socialt arbete som en vetenskapligt baserad profession, vilken arbetar inom ramen för etablerad kunskap och som fattar självständiga beslut under tydliga lagar. Kopplingen mellan vetenskaplig utveckling och praktiskt arbete ska vara självklar. Ett sätt att främja en sådan utveckling kan vara att införa legitimation för socialsekreterare. Frågan om legitimation får inte reduceras till en symbolisk form- och statusfråga utan ska ske i takt med att professionens kompetens, förutsättningar och utbildning stärks.

På kortare sikt handlar det om konkreta förbättringar av arbetsvillkoren i det dagliga arbetet. Det saknas i dag exempelvis tydliga möjligheter till karriärutveckling för socialsekreterare. Socialsekreterarnas administrativa börda ska minska, bland annat genom att förenkla biståndsbedömningar och nya tekniska lösningar. Fler socialsekreterare bör kunna arbeta i yttre tjänst, samtidigt som kommunerna behöver utveckla verktyg för att mäta socialsekreterares arbetsbelastning.

Samla kompetens för att motverka hedersförtryck

Hedersförtryck utgör särskilt allvarliga ingrepp i barns och ungas frihet, integritet och självbestämmande. I syfte att upprätthålla och försvara släktens eller familjens heder begås omfattande övergrepp, som tvång, inlåsningshot, misshandel och i extrema fall mord. Men hedersrelaterade inskränkningar kan också handla om att förnekas delta i skolundervisning eller att inte få ha egen fritid.

Föräldrar har ansvaret för sina barns uppväxt, och respekten för föräldrars olika värderingar måste vara stor. Samtidigt kan Sverige aldrig kompromissa om alla barns rätt till lärande, personlig utveckling och kroppslig integritet. Mer måste alltså göras för att ta itu med hedersförtrycket, och där har skolan ett särskilt ansvar. Ett sätt att förebygga, upptäcka och motverka hedersförtryck är att samla kompetens och samarbeta mellan skola, socialtjänst och polis samt olika frivilligorganisationer. Redan idag finns goda exempel på detta. Detta vill Moderaterna främja och utveckla.

Psykisk ohälsa bland barn och unga

Psykisk ohälsa bland barn och unga är ett stort och växande problem. Enligt Socialstyrelsen har psykisk ohälsa hos barn i åldern 10–17 år fördubblats under de senaste tio åren.⁵ I dag har ungefär var tionde pojke eller flicka någon form av psykisk ohälsa.⁶ Det är framför allt depression och olika ångestsyndrom som bidrar till ökningen. Socialstyrelsen uppskattar att ökningen kommer fortsätta under en tid framöver, eftersom nya sjukdomsfall blir långvariga och läggs till befintliga fall. Uppföljningar visar att konsekvenserna för de drabbade barnen är allvarliga och spänner över ett brett spektrum, från svårigheter i skolan till ökad risk för självmordsförsök.

Även neuropsykiatriska diagnoser bland barn och unga har ökat på senare år. Samtidigt har barn och unga vuxna som diagnostiseras med neuropsykiatriska tillstånd ofta samsjuklighet i annan psykisk ohälsa.⁷ Bristande tidiga insatser bidrar också till att dessa barn riskerar att hamna i aktivitetsförsörjning eller förtidspension när de blir äldre. År 2016 rapporterade SVT att Försäkringskassans statistik visade att antalet unga som får aktivitetsersättning hade ökat med 51 procent de föregående tio åren.⁸

Tidiga insatser för att minska den psykiska ohälsan bland barn och unga är viktigt både för den enskilde och för samhället i stort. Vi behöver ta tag i problemet redan nu för att motverka att det fortsätter växa i framtiden. Vi vet att ungas psykiska ohälsa riskerar att bli vuxnas psykiska ohälsa.

Var tredje patient i väntrummet på en svensk vårdcentral har någon form av psykisk ohälsa.⁹ Sedan år 2014 är psykiatriska diagnoser den vanligaste orsaken till sjukskrivning. Hösten 2016 låg dessa diagnoser bakom 44 procent av alla pågående sjukfall, vilket motsvarar 82 000 fall. Diagnoserna omfattar bland annat depression och reaktioner på svår stress.

För personer som är sjukskrivna i en psykiatrisk diagnos tar det betydligt längre att återgå till arbetet jämfört med genomsnittet för alla diagnoser, enligt Försäkringskassan.¹⁰ Genom tidiga insatser mot psykisk ohälsa kan vi rusta barn och unga – men också samhället – bättre för framtiden.

För att vända utvecklingen krävs både förebyggande arbete och bättre stöd till de barn och unga som redan är drabbade av psykisk ohälsa.

Korta väntetiderna för barn och unga med psykisk ohälsa

År 2009 ingick dåvarande alliansregeringen en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting om en förstärkt vårdgaranti för insatser för barn och unga med psykisk ohälsa.¹¹ Målet var att öka tillgängligheten inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och att alla landsting, utöver de grundläggande kraven i den nationella vårdgarantin, skulle erbjuda tid för bedömning inom högst 30 dagar och därefter beslutad fördjupad utredning eller behandling inom högst 30 dagar. Satsningen förlängdes och pågick fram till 2014. Därefter avskaffades den av nuvarande regering.

⁵ Socialstyrelsen, 2017.

⁶ Socialstyrelsen, 2017.

⁷ Socialstyrelsen, 2017.

⁸ SVT Nyheter, kraftig ökning av antalet unga som förtidspensioneras.

⁹ Uppdragpsykiiskhälsa.se

¹⁰ Försäkringskassan, korta analyser, 2017.

¹¹ Regeringen, 2009, överenskommelse om förstärkt vårdgaranti inom barn- och ungdomspsykiatri.

Sedan december 2014 har antalet barn som väntat längre än 30 dagar på insats från BUP mer än tredubblats.¹²

Utvecklingen måste vändas. Barn och unga som mår dåligt eller är sjuka ska inte stå i kö, de ska ha hjälp. När man väntar på vård kan veckor och dagar kännas som en hel oändlighet – både för den drabbade och för anhöriga. I värsta fall leder väntan till att den drabbades tillstånd försämras.

Åtgärder krävs i flera delar av vårdkedjan. Tillgängligheten måste bli bättre, både vad gäller första linjens insatser och inom BUP. Första linjens insatser kan ske inom ramen för till exempel en vårdcentral och rikta sig främst till barn och unga som har symptom på psykisk ohälsa och riskerar att drabbas av allvarigare besvär eller psykisk sjukdom, medan BUP erbjuder specialiserad vård. Båda formerna av vård är avgörande för att barn och unga som mår dåligt ska få den hjälp de behöver.

För att korta köerna i sjukvården har Moderaterna föreslagit en ny och utvecklad kömiljard, som omfattar tre miljarder kronor årligen. I kömiljarderna ingår ett återinförande av den förstärkta vårdgarantin för barn och unga med psykisk ohälsa. Målet för vårdgarantin ska på sikt vara att nå målet om ”0-3-30-30”.

Verkningsfull suicidprevention

Sedan 1980 har suicidtalet minskat för alla åldersgrupper utom för gruppen 15–24 år, där suicidtalet har legat på en lägre men förhållandevis konstant nivå.¹³ Minskningen för övriga grupper skedde fram till år 2000 och har därefter stannat av.¹⁴ År 2008 antog riksdagen ett nationellt program för suicidprevention i Sverige. Det preventiva arbetet är mycket viktigt och behöver fortgå med kraft.

Ett exempel på hur suicidpreventionen utvecklas är införandet av en psykiatrisk akutbil i Stockholm. Akutbilen ser ut som en vanlig ambulans, men är utrustad med sittplatser i stället för bår. Den bemannas av specialistsjuksköterskor och dirigeras av SOS Alarm när det inkommer larm om risk för självmord. Andra åtgärder är till exempel ökad tillgänglighet till insatser i primärvården, så kallade första linjens insatser, och ökad användning av e-remitter så att patienter inte faller mellan stolarna mellan olika utförare av vård. Detta är viktiga åtgärder. Samtidigt behövs ännu mer kunskap om hur självmord kan förebyggas. Därför behövs särskilda resurser till forskningen på området.

Se över tillgången till skolsköterska och skolkurator

En fungerande elevhälsa kan inte ersätta primärvården eller barn- och ungdomspsykiatri (BUP), men den utgör ett viktigt komplement. Dit kan barn och unga vända sig när de mår dåligt, men kanske inte har behov av insatser från en specialist eller husläkare. Dessutom är tröskeln ofta lägre än till vårdcentralen för just gruppen barn och unga. Elevhälsan har också en central roll för att uppmärksamma barn med neuropsykiatriska sjukdomar och som är i behov av extra stöd och resurser.

Enligt den nya skollagen från 2010 ska alla elever ha tillgång till bland annat skolsköterska och skolkurator. Alla barn har dessutom rätt till ett visst antal hälsobesök

¹² Egna beräkningar från data hämtade från Sveriges Kommuner och Landsting.

¹³ <https://ki.se/nasp/sjalvmordisverige>.

¹⁴ Folkhälsomyndigheten.

under sin skolgång. Det är en god utgångspunkt. Lagen anger dock inte i vilken utsträckning denna personal ska finnas tillgänglig. Det innebär stora variationer både mellan skolor och mellan kommuner, vilket i sin tur innebär varierande förutsättningar för stöd till barn som behöver det. En översyn av skollagen bör genomföras för att elever ska få bättre tillgång elevhälsan, inklusive skolkurator.

Upprätta en nationell strategi för att stärka psykiatrin och minska psykisk ohälsa

Psykiatrin är utsatt för stor press. Det är svårt att rekrytera erfarna psykiatriker, och bristen på medarbetare förväntas fortsätta att öka. Systemen för kvalitetsutveckling är otillräckliga och samarbetet mellan psykiatrin och övrig vård brister. Det finns fortfarande oklarheter om vem som bär ansvaret för att stödja och hjälpa barn och unga med psykisk ohälsa. Uppföljning saknas och skillnaderna vad gäller kvalitet och tillgänglighet varierar i olika delar av landet. Därför behövs en nationell strategi för att stärka psykiatrin och minska den psykiska ohälsan. Strategin ska bland annat innehålla följande delar:

- Främja hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser.
- Förbättra förutsättningarna för mer samarbete mellan psykiatrin och den övriga somatiska vården, skolhälsovården, missbruksvården och socialtjänsten.
- Återupprätta det medicinska ledningsansvaret inom psykiatrin.
- Stärk kontinuiteten inom psykiatrin. De flesta patienter upplever ökad trygghet och kvalitet om det finns en regelbundenhet i vem man som patient får träffa inom psykiatrin.
- Stimulera till ett ökat samarbete mellan psykiatrin och ideella sektorer såsom idrottsföreningar och kultursektorn.

Uppföljning och tillsyn av BUP

Även uppföljningen och tillsynen av psykiatrin behöver stärkas. Socialstyrelsen och Myndigheten för vård- och omsorgsanalys bör därför få i uppdrag att följa upp och analysera psykiatris kvaliteten och väntetider. Särskilt fokus bör riktas mot just barn- och ungdomspsykiatrin (BUP). Med avstamp i analysen kan det kontinuerliga förbättringsarbetet inom BUP stärkas ytterligare.

Unga lagöverträdare

Ungdomars brottsbelastning beror på en rad samspelande orsaker. De som begår brott umgås i regel med andra unga som också begår brott och där skolk och droger ofta ingår i livsstilen. Föräldrarnas kunskap om vad som pågår är i många fall liten. Mot den bakgrunden behövs effektiva brottsförebyggande åtgärder, där samhället tidigt och tydligt markerar mot brott. Ju tidigare samhället reagerar, desto större är möjligheten att bryta utvecklingen.

De senaste årens utveckling i utanförskapsområdena har skapat en grogrund för gäng och organiserad brottslighet att växa sig allt starkare. Inte sällan dras unga personer in i

de kriminella gängen. Ungdomsbrottsligheten har till del ändrat karaktär. Detta drabbar extra tydligt särskilt socialt utsatta barn.

Polisen har också konstaterat att det behövs nya lösningar för de unga lagöverträdare som ställer sig helt utanför samhällets spelregler, till exempel genom dödligt våld och grova brott i gängmiljöer. Följdverkningarna för denna grupp är idag för små och betydelselösa.¹⁵ Statens åtgärder har mycket låg verkansgrad.

När unga begår brott måste samhällets reaktion ske snabbt och effektivt för att ungdomen ska få en chans till rehabilitering.

Ansvaret för ungdomar som begår grova brott ska flyttas från socialtjänsten till särskild enhet inom Kriminalvården

Socialtjänstens insatser räcker inte till för de ungdomar som ställer sig helt utanför samhällets spelregler. Det gäller bland annat de ungdomar som begår grova brott i gängmiljöer. Denna grupp bör bli statens snarare än kommunernas ansvar. Grovt kriminella unga bör i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst.

Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem.

Moderaterna föreslår att en ny enhet för unga inrättas hos Kriminalvården. Enheten ska hantera barn och unga under 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott, till exempel innehaft vapen eller sålt narkotika. Det handlar alltså om att göra riktade insatser och avsätta särskild kompetens för ungdomar som kommit förhållandevis långt in i ett kriminellt beteende eller redan befinner sig i en miljö och i ett umgänge där grova brott begås.

Den nya enheten hos Kriminalvården ska bland annat ansvara för vissa ungdomspåföljder – till exempel ungdomsvård och ungdomstjänst, men även de kommande nya påföljderna ungdomstillsyn och ungdomsövervakning – då den dömda ungdomen begått allvarliga brott, återfallit i brott eller begått brotten som ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form.

Den nya enheten ska också kunna involveras för behandlingsinsatser som beslutats med stöd av 3 § LVU för denna grupp av barn och ungdomar. Vård enligt 3 § LVU ska beslutas när den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. För barn och ungdomar som begått mindre allvarliga brott eller riskerar att hamna i sammanhang där sådana brott begås ska socialtjänsten fortfarande ansvara för både straffrättsliga påföljder och vård enligt sociallagstiftningen.

Åtgärderna som sätts in mot unga som begår grova brott ska i större utsträckning bygga på övervakning och kontroll

Ungdomar som återfaller i grov brottslighet eller på annat sätt ger uttryck för ett hänsynslöst beteende måste kunna hållas borta från gatorna under den tid de bedöms

¹⁵ Insatser mot illegala vapen och explosiva varor i landet, slutredovisning av regeringsuppdrag, Polismyndighetens rapport Ju2015/09349/PO.

som samhällsfarliga – både för sin egen och för andras skull. Det innebär inte att målet inte förblir rehabilitering eller att de inte ska kunna få stöd. Men när det gäller de ungdomar som begått grova brott – och särskilt de som återfallit i grov kriminalitet – bör även den samhällsfara som ungdomen faktiskt utgör beaktas i större utsträckning än vad den gör idag.

Givetvis ska även dessa ungdomar få stöd och hjälp, men myndigheternas insatser bör i högre grad syfta till att ungdomen faktiskt förhindras från att begå nya brott. Konkret handlar det om ett större fokus på inlåsning, övervakning och kontroll. Vi bedömer att de lagliga förutsättningarna i huvudsak redan finns men att en effektivare tillämpning behövs. Det kan bland annat åstadkommas genom att staten, och Kriminalvården, tar över ansvaret för ungdomar som begår grova brott.

Möjligheterna till snabba åtgärder ska förbättras och användas oftare gällande unga lagöverträdare

Unga som kommit förhållandevis långt in i ett kriminellt beteende eller befinner sig i en miljö där grova brott begås, bör i större utsträckning bli föremål för omedelbara omhändertaganden enligt lagen om vård av unga (LVU).

Sådana omhändertaganden bör till exempel ske oftare då utredningsläget inte är klart i samband med att en ung person grips av polis. Moderaterna vill skapa bättre förutsättningar för detta. Vård enligt LVU bör även tillämpas oftare när ungdomar är i riskzonen för att hamna i kriminalitet. Vi vill ge Socialstyrelsen i uppdrag att undersöka hur LVU tillämpas i dessa fall och ta fram allmänna råd i syfte att lagen ska få ett mer effektivt genomslag. Fler ungdomar i riskzonen måste kunna få hjälp.

Det bör vidare skapas möjlighet, inom ramen för en pågående brottmålsprocess, att förordna om exempelvis övervakning med fotboja under den tid förundersökning pågår. Syftet ska vara att snabbt bryta ett kriminellt beteende.

Snabbare och mer rättssäker handläggning av ungdomsmål

Reaktionen på ett brott som begås av en ung person ska vara tydlig och snabb. Moderaterna anser att särskilda ungdomsdomstolar bör inrättas för att döma i LVU-mål och i mål där barn och unga under 18 år är åtalade för brott. Domstolens handläggning ska vara snabb och personalen ha hög och relevant kompetens. Den ungdom som begår ett brott ska snabbt bli varse samhällets reaktion.

Fler och effektivare sociala insatsgrupper

I en social insatsgrupp samverkar socialtjänst, skola och polis för att på individnivå förmå unga att sluta begå brott. Målgruppen för insatsgrupperna är barn och unga med allvarlig risk för fortsatt kriminalitet och de kan vara ett bra verktyg i det brottsförebyggande arbetet. Moderaterna vill se fler sociala insatsgrupper och samtidigt säkerställa att arbetsformen kontinuerligt ses över och förbättras enligt de analyser och studier som gjorts.

Orossamtal är ytterligare en modell som visat sig framgångsrik. I syfte att förebygga missbruk och kriminalitet genomför fältpersonal från socialtjänsten samtal med föräldrar vars barn upplevs glida iväg eller vistas mycket i fel sammanhang. Samtalen dokumenteras inte i socialtjänstens arkiv, men har visat sig ha god förebyggande effekt.

Sekretessbrytande informationsutbyte mellan polis och socialtjänst

Ett välfungerande samarbete mellan socialtjänsten och polisen är grundläggande för att kunna förhindra ungdomsbrottslighet. Därför infördes 2013 en ny sekretessbrytande bestämmelse som innebär att en uppgift som rör en enskild person som inte fyllt 21 år i vissa fall ska kunna lämnas från socialtjänsten till polisen. Det finns dock indikationer på att bestämmelser om sekretess fortfarande förhindrar att nödvändig information delas mellan socialtjänsten och polisen.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Johan Hultberg (M)

Ulrika Jörgensen (M)

Mattias Karlsson i Luleå (M)

Ulrika Heindorff (M)

John Weinerhall (M)

Kristina Axén Olin (M)